ΔΙΑΤΑΞΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)
της 17ης Απριλίου 2007 *

Στην υπόθεση C-276/06,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το tribunal du travail de Verviers (Βέλγιο) με απόφαση της 13ης Ιουνίου 2006, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 26 Ιουνίου 2006, στο πλαίσιο της δίκης

Mamate El Youssfi

κατά

Office national des pensions (ONP),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους R. Schintgen (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, A. Tizzano και A. Borg Barthet, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

γενικός εισαγγελέας: M. Poiares Maduro
γραμματέας: R. Grass

κρίνοντας ότι πρέπει να αποφανθεί με αιτιολογημένη διάταξη σύμφωνα με το άρθρο 104, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, του Κανονισμού Διαδικασίας,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα,

εκδίδει την ακόλουθη

Διάταξη

1 Η αίτηση έκδοσης προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 41, παράγραφος 1, της συμφωνίας συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και του Βασιλείου του Μαρόκου, η οποία υπογράφηκε στη Ραμπάτ στις 27 Απριλίου 1976 και εγκρίθηκε εξ ονόματος της Κοινότητας με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2211/78 του Συμβουλίου, της 26ης Σεπτεμβρίου 1978 (ΕΕ ειδ. έκδ. 11/010, σ. 130, στο εξής: Συμφωνία Συνεργασίας), του άρθρου 65, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της Ευρωμεσογειακής Συμφωνίας Συνδέσεως μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών τους, αφενός, και του Βασιλείου του Μαρόκου, αφετέρου, η οποία υπογράφηκε στις Βρυξέλλες στις 26 Φεβρουαρίου 1996 και εγκρίθηκε εξ ονόματος των Κοινοτήτων με την απόφαση 2000/204/ΕΚ, ΕΚΑΧ του Συμβουλίου και της Επιτροπής, της 24ης Ιανουαρίου 2000 (ΕΕ L 70, σ. 1, στο εξής: Συμφωνία Σύνδεσης), του άρθρου 4 του κανονισμού (ΕΚ) 883/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για τον συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας (ΕΕ L 166, σ. 1), το οποίο πρέπει να εξεταστεί σε

συνδυασμό με τον κανονισμό (ΕΚ) 859/2003 του Συμβουλίου, της 14ης Μαΐου 2003, για την επέκταση των διατάξεων του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 και του κανονισμού (ΕΟΚ) 574/72 στους υπηκόους τρίτων χωρών οι οποίοι δεν καλύπτονται ήδη από τις διατάξεις αυτές μόνον λόγω της ιθαγένειάς τους (ΕΕ L 124, σ. 1), καθώς και των άρθρων 14 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ), και 1 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (στο εξής: Πρόσθετο Πρωτόκολλο).

2 Η αίτηση αυτή έχει υποβληθεί στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της M. El Youssfi και του Office national des pensions belge (στο εξής: ONP), αντικείμενο της οποίας είναι η άρνηση του ONP να χορηγήσει στην M. El Youssfi τη νόμιμη εγγύηση εισοδήματος για ηλικιωμένα άτομα, την οποία προβλέπει η εθνική νομοθεσία.

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική νομοθεσία

Η Συμφωνία Συνεργασίας

3 Το άρθρο 41, παράγραφος 1, της Συμφωνίας Συνεργασίας, που περιλαμβάνεται στον τίτλο III της εν λόγω Συμφωνίας, ο οποίος αφορά τη συνεργασία στον τομέα του εργατικού δυναμικού, προβλέπει τα εξής:

«Με την επιφύλαξη των διατάξεων των ακολούθων παραγράφων, οι εργαζόμενοι μαροκινής υπηκοότητας και τα μέλη της οικογενείας τους που διαμένουν με αυτούς απολαύουν στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως καθεστώτος που χαρακτηρίζεται από την απουσία κάθε διακρίσεως βασιζομένης στην ιθαγένεια, σε σχέση με τους υπηκόους των κρατών μελών στα οποία απασχολούνται.»

4 Στις παραγράφους 2 έως 4 του εν λόγω άρθρου 41 περιλαμβάνονται διατάξεις για τον συνυπολογισμό των περιόδων ασφάλισης, απασχόλησης ή διαμονής που έχουν διανυθεί στα διάφορα κράτη μέλη, για τις οικογενειακές παροχές για τα μέλη της οικογένειας που διαμένουν εντός της Κοινότητας και για τη μεταφορά στο Μαρόκο των συντάξεων γήρατος, θανάτου, εργατικών ατυχημάτων ή επαγγελματικής νόσου ή αναπηρίας.

Η Συμφωνία Σύνδεσης

5 Το άρθρο 65, παράγραφος 1, της Συμφωνίας Σύνδεσης, το οποίο περιλαμβάνεται στον τίτλο VI της εν λόγω Συμφωνίας, ο οποίος αφορά, μεταξύ άλλων, τη συνεργασία στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης, και συγκεκριμένα στο κεφάλαιο Ι, το οποίο επιγράφεται «Διατάξεις για τους εργαζόμενους», προβλέπει τα εξής:

«Με την επιφύλαξη των διατάξεων των ακολούθων παραγράφων, οι εργαζόμενοι μαροκινής υπηκοότητας και τα συγκατοικούντα μέλη της οικογενείας τους απολαύουν στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης καθεστώτος που χαρακτηρίζεται από την απουσία κάθε διάκρισης βασιζόμενης στην ιθαγένεια, σε σχέση με τους υπηκόους των κρατών μελών στα οποία απασχολούνται.

Η έννοια της κοινωνικής ασφάλισης καλύπτει τους κλάδους της κοινωνικής ασφάλισης που αφορούν τις παροχές ασθένειας, μητρότητας, αναπηρίας, γήρατος, επιζώντων, εργατικού ατυχήματος και επαγγελματικής ασθένειας, τα επιδόματα θανάτου, ανεργίας και τις οικογενειακές παροχές.

[...]»

6 Στις παραγράφους 2 έως 4 του εν λόγω άρθρου 65 περιλαμβάνονται διατάξεις αντίστοιχες με τις διατάξεις που απαριθμούνται στη σκέψη 4 της παρούσας διάταξης.

7 Το άρθρο 66 της ίδιας Συμφωνίας έχει ως εξής:

«Οι διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου δεν εφαρμόζονται στους υπηκόους ενός των μερών που διαμένουν ή εργάζονται παράνομα στο έδαφος της χώρας υποδοχής.»

8 Η Συμφωνία Σύνδεσης άρχισε να ισχύει, σύμφωνα με το άρθρο 96, παράγραφος 1, την 1η Μαρτίου 2000.

9 Το εν λόγω άρθρο 96 προβλέπει στην παράγραφο 2 ότι η Συμφωνία Σύνδεσης αντικαθιστά, από την έναρξη της ισχύος της, τη Συμφωνία Συνεργασίας.

Ο κανονισμός (ΕΟΚ) 1408/71

10 Ο κανονισμός (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας, όπως ενημερώθηκε και τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 118/97 του Συμβουλίου, της 2ας Δεκεμβρίου 1996 (ΕΕ 1997, L 28, σ. 1, στο εξής: κανονισμός 1408/71), ισχύει, σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 1, «για μισθωτούς ή μη μισθωτούς που υπάγονται ή υπήχθησαν στη νομοθεσία ενός ή περισσοτέρων από τα κράτη μέλη και είναι υπήκοοι ενός από τα κράτη μέλη ή απάτριδες ή πρόσφυγες που κατοικούν στο έδαφος ενός κράτους μέλους, καθώς και για τα μέλη της οικογένειάς τους και για τους επιζώντες τους».

11 Το άρθρο 3 του κανονισμού 1408/71 επιγράφεται «Ισότητα μεταχειρίσεως» και προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Τα πρόσωπα που κατοικούν στο έδαφος ενός από τα κράτη μέλη, και για τα οποία ισχύουν οι διατάξεις του παρόντος κανονισμού, υπόκεινται στις υποχρεώσεις και απολαύουν των δικαιωμάτων που απορρέουν από τη νομοθεσία κάθε κράτους μέλους υπό τους ίδιους όρους με τους υπηκόους του, υπό την επιφύλαξη ειδικών διατάξεων του παρόντος κανονισμού.»

12 Το άρθρο 4 του εν λόγω κανονισμού ορίζει το καθ' ύλη πεδίο εφαρμογής του ως εξής:

«1. Ο παρών κανονισμός ισχύει για όλες τις νομοθεσίες που αφορούν τους ακόλουθους κλάδους κοινωνικής ασφαλίσεως:

α) παροχές ασθενείας και μητρότητας,

β) παροχές αναπηρίας, περιλαμβανομένων εκείνων που προορίζονται για τη διατήρηση ή βελτίωση της ικανότητας βιοπορισμού,

γ) παροχές γήρατος,

δ) παροχές επιζώντων,

ε) παροχές εργατικών ατυχημάτων και επαγγελματικών ασθενειών,

στ) επιδόματα λόγω θανάτου,

ζ) παροχές ανεργίας,

η) οικογενειακές παροχές.

2. Ο παρών κανονισμός ισχύει για τα γενικά και ειδικά συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως, με ή χωρίς συνεισφορά [...].

2α. Ο παρών κανονισμός εφαρμόζεται στις ειδικές παροχές χωρίς συνεισφορά οι οποίες εμπίπτουν σε νομοθεσία ή καθεστώς εκτός αυτών που αναφέρονται στην παράγραφο 1 ή που εξαιρούνται δυνάμει της παραγράφου 4, όταν οι παροχές αυτές προορίζονται:

α) είτε για να καλύψουν συμπληρωματικά, εναλλακτικά ή επικουρικά την επέλευση οιουδήποτε κινδύνου που εμπίπτει στους κλάδους κοινωνικής ασφάλισης που αναφέρονται στα στοιχεία α΄ έως η΄ της παραγράφου 1,

β) είτε μόνον για να εξασφαλίσουν την ειδική προστασία των μειονεκτούντων ατόμων.

[...]»

13 Το άρθρο 10α, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71 έχει ως εξής:

«Παρά τις διατάξεις του άρθρου 10 και του τίτλου ΙΙΙ, τα άτομα στα οποία εφαρμόζεται ο παρών κανονισμός λαμβάνουν τις ειδικές εις χρήμα παροχές χωρίς συνεισφορά της παραγράφου 2α του άρθρου 4 αποκλειστικά στο έδαφος και σύμφωνα με τη νομοθεσία του κράτους μέλους όπου κατοικούν, εφόσον αυτές περιλαμβάνονται στο παράρτημα ΙΙα. Οι παροχές αυτές βαρύνουν τον φορέα του τόπου κατοικίας, από τον οποίο και καταβάλλονται.»

14 Το εν λόγω παράρτημα ΙΙα αναφέρει, στο τμήμα «Α. Βέλγιο», στοιχείο β΄, το «[ε]γγυημένο εισόδημα για ηλικιωμένα άτομα [...]».

15 Οι διατάξεις εφαρμογής του κανονισμού 1408/71 θεσπίστηκαν με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 574/72 του Συμβουλίου, της 21ης Μαρτίου 1972, όπως τροποποιήθηκε και ενημερώθηκε με τον κανονισμό 118/97.

Ο κανονισμός 859/2003

16 Η δωδέκατη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 859/2003 έχει ως εξής:

«Οι διατάξεις του κανονισμού [...] 1408/71 και του κανονισμού [...] 574/72 δεν εφαρμόζονται σε περιπτώσεις όπου όλα τα πραγματικά περιστατικά έχουν λάβει χώρα εντός του εδάφους ενός και μόνο κράτους μέλους. Αυτό αφορά, μεταξύ άλλων, την περίπτωση που η κατάσταση ενός υπηκόου τρίτης χώρας έχει αποκλειστικά δεσμούς με μία τρίτη χώρα και ένα μόνο κράτος μέλος.»

17 Το άρθρο 1 του ίδιου αυτού κανονισμού προβλέπει τα εξής:

«Με την επιφύλαξη των διατάξεων του παραρτήματος του παρόντος κανονισμού, οι διατάξεις του κανονισμού [...] 1408/71 και του κανονισμού [...] 574/72 εφαρμόζονται στους υπηκόους τρίτων χωρών που δεν καλύπτονται ήδη από τις εν λόγω διατάξεις αποκλειστικά λόγω της ιθαγένειάς τους, καθώς και στα μέλη των οικογενειών τους και στους επιζώντες τους, εφόσον διαμένουν νόμιμα στο έδαφος ενός κράτους μέλους και όλα τα πραγματικά περιστατικά δεν έχουν λάβει χώρα εντός του εδάφους ενός και μόνο κράτους μέλους.»

Ο κανονισμός 883/2004

18 Το άρθρο 4 του κανονισμού 883/2004 επιγράφεται «Ίση μεταχείριση» και προβλέπει τα εξής:

«Εκτός αν προβλέπει άλλως ο παρών κανονισμός, τα πρόσωπα στα οποία εφαρμόζεται ο κανονισμός αυτός απολαμβάνουν των ιδίων δικαιωμάτων και υπόκεινται στις ίδιες υποχρεώσεις που απορρέουν από τη νομοθεσία κάθε κράτους μέλους υπό τους ίδιους όρους με τους υπηκόους του.»

19 Κατά το άρθρο 87, παράγραφος 1, του κανονισμού 883/2004, «δεν αποκτώνται δικαιώματα δυνάμει του παρόντος κανονισμού για την περίοδο πριν από την ημερομηνία εφαρμογής του».

20 Το άρθρο 90, παράγραφος 1, του ίδιου κανονισμού προβλέπει ότι «[ο] κανονισμός [...] 1408/71 [...] καταργείται από την ημερομηνία εφαρμογής του παρόντος κανονισμού».

21 Το άρθρο 91 του κανονισμού 883/2004 ορίζει τα εξής:

«Ο παρών κανονισμός αρχίζει να ισχύει την εικοστή ημέρα από τη δημοσίευσή του στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*.

Εφαρμόζεται από την ημερομηνία έναρξης ισχύος του κανονισμού εφαρμογής.»

22 Δεν αμφισβητείται ότι ο κανονισμός εφαρμογής δεν έχει εκδοθεί μέχρι σήμερα.

Η ΕΣΔΑ

23 Το άρθρο 14 της ΕΣΔΑ έχει ως εξής:

«Η χρήση των αναγνωριζομένων στην παρούσα σύμβαση δικαιωμάτων και ελευθεριών δέον να εξασφαλισθεί ασχέτως διακρίσεως φύλου, φυλής, χρώματος, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προελεύσεως, συμμετοχής σε εθνική μειονότητα, περιουσίας, γεννήσεως ή άλλης καταστάσεως.»

24 Το άρθρο 1 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου έχει ως εξής:

«Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο δικαιούται σεβασμού της περιουσίας του. [...]»

Η εθνική νομοθεσία

25 Ο βελγικός νόμος της 22ας Μαρτίου 2001, με τον οποίο καθιερώθηκε η εγγύηση εισοδήματος για ηλικιωμένα άτομα (*Moniteur belge* [Εφημερίδα της Κυβέρνησης του Βελγίου] της 29ης Μαρτίου 2001, σ. 10244, στο εξής: νόμος της 22ας Μαρτίου 2001), αποσκοπεί στη διασφάλιση αξιοπρεπών μέσων διαβίωσης για τα ηλικιωμένα άτομα. Ο νόμος αυτός δεν εξαρτά τη χορήγηση της οικείας παροχής από την προηγούμενη καταβολή εισφορών ή την προηγούμενη ασφάλιση, αλλά προϋπόθεση για τη γένεση αξίωσης επί της παροχής είναι να μην υπερβαίνουν τα εισοδήματα του ενδιαφερόμενου ορισμένο όριο.

26 Κατά το άρθρο 3 του εν λόγω νόμου, «η εγγύηση εισοδήματος κατοχυρώνεται για τα πρόσωπα ηλικίας 65 ετών και άνω».

27 Το άρθρο 4 του νόμου της 22ας Μαρτίου 2001 ορίζει τα εξής:

«Ο δικαιούχος της εγγύησης εισοδήματος πρέπει να έχει τη συνήθη διαμονή του στο Βέλγιο και να ανήκει σε μια από τις ακόλουθες κατηγορίες:

1) πρόσωπα βελγικής ιθαγένειας,

2) πρόσωπα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού [...] 1408/71 [...],

3) απάτριδες που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της συμβάσεως σχετικά με το καθεστώς των απατρίδων, που υπογράφηκε στη Νέα Υόρκη στις 28 Σεπτεμβρίου 1954 και εγκρίθηκε με τον νόμο της 12ης Μαΐου 1960,

4) πρόσφυγες υπό την έννοια του άρθρου 49 του νόμου της 15ης Δεκεμβρίου 1980 σχετικά με την είσοδο στην εθνική επικράτεια, τη διαμονή, την εγκατάσταση και την απομάκρυνση των αλλοδαπών,

5) υπήκοοι χώρας με την οποία το Βέλγιο έχει συνάψει στον τομέα αυτό σύμβαση αμοιβαιότητας ή έχει αναγνωρίσει την ύπαρξη αμοιβαιότητας εκ των πραγμάτων,

6) αλλοδαποί, υπό τον όρο ότι υπάρχει δικαίωμα για σύνταξη γήρατος ή επιζώντων βάσει βελγικού συστήματος.

[...]»

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

28 Από τον φάκελο της υπόθεσης της κύριας δίκης προκύπτει ότι η M. El Youssfi, η οποία έχει μαροκινή ιθαγένεια, γεννήθηκε την 1η Ιουλίου 1939 και είναι χήρα από το 1982, διαμένει σήμερα στο Βέλγιο, κατόπιν οικογενειακής επανένωσης, με τον γιο της, ο οποίος είναι επίσης εγκατεστημένος σε αυτό το κράτος μέλος.

29 Δεν αμφισβητείται η νομιμότητα της διαμονής της ενδιαφερόμενης στο Βέλγιο.

30 Στις 25 Αυγούστου 2005 η M. El Youssfi υπέβαλε στο ONP αίτηση προκειμένου να της χορηγηθεί η εγγύηση εισοδήματος για ηλικιωμένα άτομα που προβλέπεται από τον νόμο της 22ας Μαρτίου 2001.

31 Με απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2005, η αίτηση αυτή απορρίφθηκε με το αιτιολογικό ότι η ενδιαφερόμενη δεν είχε αποδείξει ότι ανήκε σε μία από τις κατηγορίες που απαριθμούνται στο άρθρο 4 του εν λόγω νόμου.

32 Στις 2 Μαρτίου 2006 η M. El Youssfi άσκησε προσφυγή κατά της παραπάνω απόφασης ενώπιον του tribunal du travail de Verviers.

33 Προς στήριξη της προσφυγής της, η M. El Youssfi ισχυρίζεται ότι η διαμονή της στο Βέλγιο είναι νόμιμη, πράγμα που της παρέχει αξίωση επί της εγγύησης εισοδήματος για ηλικιωμένα άτομα, την οποία προβλέπει η νομοθεσία του κράτους μέλους υποδοχής, υπό τις ίδιες προϋποθέσεις που ισχύουν για τους υπηκόους του εν λόγω κράτους. Η άρνηση του ONP να της χορηγήσει την παροχή αυτή, η οποία συνιστά περιουσιακό δικαίωμα κατά την έννοια του άρθρου 1 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, αντιβαίνει στην αρχή της απαγόρευσης κάθε διάκρισης λόγω ιθαγένειας, την οποία προβλέπουν ειδικότερα η Συμφωνία Συνεργασίας και η Συμφωνία Σύνδεσης, καθώς και το άρθρο 14 της ΕΣΔΑ.

34 Το ONP και ο εισαγγελέας στο αιτούν δικαστήριο υποστηρίζουν, αντίθετα, ότι προϋπόθεση για να έχει η M. El Youssfi πρωτογενές δικαίωμα επί της επίμαχης

παροχής είναι η «υπαγωγή στη νομοθεσία κράτους μέλους» και ότι η ενδιαφερόμενη δεν μπορεί να επικαλεστεί το κοινοτικό δίκαιο, διότι δεν έχει διακινηθεί στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

35 Υπό τις συνθήκες αυτές, το tribunal du travail de Verviers αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Η άρνηση χορήγησης της εκ του νόμου εγγύησης εισοδήματος για ηλικιωμένα άτομα με την αιτιολογία ότι

— η αιτούσα δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71 [...],

— δεν έχει αναγνωριστεί ως άπατρις ή πρόσφυγας,

— δεν είναι υπήκοος χώρας με την οποία το Βέλγιο είτε να έχει υπογράψει σύμβαση αμοιβαιότητας είτε να έχει αναγνωρίσει την ύπαρξη αμοιβαιότητας εκ των πραγμάτων στον τομέα της εγγύησης ορισμένου εισοδήματος,

— ή δεν δικαιούται σύνταξη γήρατος ή επιζώντων στο πλαίσιο κάποιου βελγικού ασφαλιστικού συστήματος,

μήπως προκύπτει

— από συσταλτική ερμηνεία του κανονισμού [...] 883/2004 [...] (που αντικατέστησε τον κανονισμό [...] 1408/71 [...]), λαμβανομένου ιδίως υπόψη του άρθρου 14 της ΕΣΔΑ, του άρθρου 1 του [Πρόσθετου Πρωτοκόλλου] και του κανονισμού [...] 859/2003 [...],

— ή από ερμηνεία του κανονισμού [...] 883/2004 που είναι ασυμβίβαστη με τη Συμφωνία Συνεργασίας που [...] συμπληρώθηκε με τη Συμφωνία [Σύνδεσης];»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

36 Σύμφωνα με το άρθρο 104, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, του Κανονισμού Διαδικασίας, όταν η απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα μπορεί να συναχθεί

σαφώς από τη νομολογία, το Δικαστήριο μπορεί οποτεδήποτε, αφού ακούσει τον γενικό εισαγγελέα, να αποφανθεί με αιτιολογημένη διάταξη παραπέμπουσα στη σχετική νομολογία. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι αυτό συμβαίνει στην υπόθεση της κύριας δίκης.

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

37 Ευθύς εξαρχής επιβάλλεται η διαπίστωση ότι με το ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου ζητείται η ερμηνεία του κανονισμού 1408/71, μολονότι το ερώτημα αυτό αναφέρει τον κανονισμό 883/2004 «που αντικατέστησε τον κανονισμό [...] 1408/71».

38 Ο κανονισμός 883/2004 άρχισε μεν να ισχύει, σύμφωνα με το άρθρο του 91, την εικοστή ημέρα από τη δημοσίευσή του στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, αλλά δεν επρόκειτο να αρχίσει να εφαρμόζεται πριν από την ημερομηνία έναρξης ισχύος του κανονισμού εφαρμογής. Δεδομένου ότι, μέχρι σήμερα, δεν έχει εκδοθεί κανονισμός εφαρμογής του κανονισμού 883/2004, συνάγεται κατ' ανάγκη ότι εξακολουθούν να εφαρμόζονται οι διατάξεις του κανονισμού 1408/71 (βλ. απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2006, C-205/05, Nemec, που δεν έχει δημοσιευτεί ακόμη στη Συλλογή, σκέψεις 31 και 32).

39 Επιπλέον, διευκρινίζεται ότι οι κοινοτικοί κανόνες συντονισμού των εθνικών συστημάτων κοινωνικών ασφαλίσεων δεν εφαρμόζονται επί των περιπτώσεων στις οποίες όλα τα πραγματικά περιστατικά έχουν λάβει χώρα εντός του εδάφους ενός

και μόνο κράτους μέλους και ότι αυτό συμβαίνει ιδίως στην περίπτωση που η κατάσταση του ενδιαφερόμενου έχει αποκλειστικά δεσμούς με ένα τρίτο κράτος και με ένα μόνο κράτος μέλος (βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση της 11ης Οκτωβρίου 2001, C-95/99 έως C-98/99 και C-180/99, Khalil κ.λπ., Συλλογή 2001, σ. I-7413, σκέψεις 70 και 71).

40 Η ερμηνεία αυτή ισχύει τόσο για το άρθρο 42 ΕΚ όσο και για τον κανονισμό 1408/71, και συγκεκριμένα για το άρθρο 3 του κανονισμού αυτού.

41 Ομοίως ο κανονισμός 859/2003, τον οποίο αναφέρει το ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου, προβλέπει στο άρθρο 1 ότι οι διατάξεις των κανονισμών 1408/71 και 574/72 «εφαρμόζονται στους υπηκόους τρίτων χωρών που δεν καλύπτονται ήδη από τις εν λόγω διατάξεις αποκλειστικά λόγω της ιθαγένειάς τους, καθώς και στα μέλη των οικογενειών τους και στους επιζώντες τους, εφόσον διαμένουν νόμιμα στο έδαφος ενός κράτους μέλους και όλα τα πραγματικά περιστατικά δεν έχουν λάβει χώρα εντός του εδάφους ενός και μόνο κράτους μέλους».

42 Η δωδέκατη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 859/2003 διευκρινίζει συναφώς ότι οι κανονισμοί 1408/71 και 574/72 «δεν εφαρμόζονται σε περιπτώσεις όπου όλα τα πραγματικά περιστατικά έχουν λάβει χώρα εντός του εδάφους ενός και μόνο κράτους μέλους. Αυτό αφορά, μεταξύ άλλων, την περίπτωση που η κατάσταση ενός υπηκόου τρίτης χώρας έχει αποκλειστικά δεσμούς με μία τρίτη χώρα και ένα μόνο κράτος μέλος».

43 Με βάση τα πληροφοριακά στοιχεία που διαθέτει το Δικαστήριο για την υπόθεση της κύριας δίκης, η προϋπόθεση ύπαρξης δεσμών του υπηκόου τρίτου κράτους με

δύο τουλάχιστον κράτη μέλη δεν φαίνεται να πληρούται στην περίπτωση της M. El Youssfi, η οποία εγκατέλειψε το Μαρόκο για να έλθει να εγκατασταθεί απευθείας στο Βέλγιο, στο πλαίσιο της οικογενειακής επανένωσης, με τον γιο της, ο οποίος διέμενε στο εν λόγω κράτος μέλος.

44 Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται πάντως να εξακριβώσει αυτό το πραγματικό ζήτημα.

45 Υπό την επιφύλαξη αυτή, δεν μπορεί συνεπώς να ισχύσει για την M. El Youssfi η αρχή της ίσης μεταχείρισης στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης, την οποία προβλέπει το άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με τον κανονισμό 859/2003, και στην οποία αντιβαίνει η άρνηση χορήγησης παροχής, όπως είναι η εγγύηση εισοδήματος για ηλικιωμένα άτομα, με μόνη αιτιολογία την ιθαγένεια του αιτούντος (βλ., κατ' αναλογία τις σκέψεις 51 έως 55 της παρούσας διάταξης).

46 Υπό τις συνθήκες αυτές, το ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου πρέπει να εξεταστεί με βάση τις εφαρμοστέες διατάξεις των συμφωνιών που έχουν συναφθεί μεταξύ της Κοινότητας και του Βασιλείου του Μαρόκου.

47 Το ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου αφορά, σύμφωνα με τη διατύπωσή του, τη Συμφωνία Συνεργασίας «που συμπληρώθηκε με» τη Συμφωνία Σύνδεσης.

48 Αν όμως ληφθούν υπόψη, αφενός, οι διατάξεις του άρθρου 96 της Συμφωνίας Σύνδεσης, σύμφωνα με τις οποίες η Συμφωνία Σύνδεσης αντικαθιστά, από την ημερομηνία έναρξης της ισχύος της, δηλαδή από την 1η Μαρτίου 2000, τη Συμφωνία Συνεργασίας και, αφετέρου, το γεγονός ότι η M. El Youssfi υπέβαλε την αίτησή της να της χορηγηθεί η εγγύηση εισοδήματος για ηλικιωμένα άτομα στις 25 Αυγούστου 2005, επί των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης μπορεί να τύχει εφαρμογής ratione temporis μόνον η Συμφωνία Σύνδεσης (βλ., κατ' αναλογία, τη διάταξη της 13ης Ιουνίου 2006, C-336/05, Echouikh, Συλλογή 2006, σ. I-5223, σκέψη 36).

49 Προκειμένου να δοθεί λυσιτελής απάντηση στο αιτούν δικαστήριο, πρέπει να εξεταστούν διαδοχικά, πρώτον, το ζήτημα αν το άρθρο 65, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας Σύνδεσης έχει άμεσο αποτέλεσμα και συνεπώς μπορούν να το επικαλούνται οι ιδιώτες ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, δεύτερον, το περιεχόμενο της αρχής της απαγόρευσης των διακρίσεων την οποία θέτει η εν λόγω διάταξη και, τρίτον, οι προϋποθέσεις που θέτει η διάταξη αυτή ως προς το καθ' ύλη και το προσωπικό πεδίο εφαρμογής της.

Επί του άμεσου αποτελέσματος του άρθρου 65, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας Σύνδεσης

50 Συναφώς αρκεί να υπενθυμιστεί ότι από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ήδη ότι το άρθρο 65, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας Σύνδεσης έχει άμεσο αποτέλεσμα, οπότε οι ιδιώτες επί των οποίων τυγχάνει εφαρμογής έχουν το δικαίωμα να το επικαλούνται ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων (βλ. την προπαρατεθείσα διάταξη Echouikh, σκέψεις 39 έως 42, καθώς και τη νομολογία που παρατίθεται στη σκέψη 39 της διάταξης αυτής σε σχέση με το άρθρο 41, παράγραφος 1, της Συμφωνίας Συνεργασίας, το οποίο έχει την ίδια διατύπωση με το εν λόγω άρθρο 65, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο).

Επί του περιεχομένου της αρχής της απαγόρευσης των διακρίσεων την οποία θέτει το άρθρο 65, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας Σύνδεσης

51 Όπως δέχτηκε το Δικαστήριο με τις σκέψεις 55 έως 58 της προπαρατεθείσας διάταξης Echouikh και όπως προκύπτει από τη νομολογία που αφορά το άρθρο 41, παράγραφος 1, της Συμφωνίας Συνεργασίας και η οποία ισχύει κατ' αναλογία για το άρθρο 65, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας Σύνδεσης, η προβλεπόμενη στην τελευταία αυτή διάταξη αρχή περί απουσίας κάθε διάκρισης λόγω ιθαγένειας στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης των Μαροκινών διακινούμενων εργαζόμενων και των συγκατοικούντων με αυτούς μελών της οικογένειάς τους, σε σχέση με τους υπηκόους των κρατών μελών όπου απασχολούνται ή απασχολούνταν οι εργαζόμενοι αυτοί, σημαίνει ότι τα πρόσωπα στα οποία αναφέρεται η ανωτέρω διάταξη πρέπει να αντιμετωπίζονται σαν να ήσαν υπήκοοι των οικείων κρατών μελών.

52 Επομένως, η ανωτέρω αρχή σημαίνει ότι τα πρόσωπα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω διάταξης της Συμφωνίας Σύνδεσης μπορούν να αξιώνουν τις παροχές κοινωνικής ασφάλισης υπό τους ίδιους όρους που ισχύουν για τους υπηκόους του κράτους μέλους υποδοχής και ότι η νομοθεσία του κράτους αυτού δεν μπορεί να τους επιβάλλει πρόσθετες ή αυστηρότερες προϋποθέσεις από τις ισχύουσες για τους υπηκόους του κράτους αυτού (προπαρατεθείσα διάταξη Echouikh, σκέψη 56).

53 Επομένως, πρέπει να θεωρηθεί ασυμβίβαστη προς την ανωτέρω αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων η εφαρμογή επί των προσώπων στα οποία αναφέρεται το άρθρο 65, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας Σύνδεσης

όχι μόνον της προϋπόθεσης να έχουν την ιθαγένεια του οικείου κράτους μέλους, αλλά και κάθε άλλης προϋπόθεσης που δεν ισχύει για τους ημεδαπούς (προπαρατεθείσα διάταξη Echouikh, σκέψη 57).

54 Εν προκειμένω διαπιστώνεται όμως, πρώτον, ότι τα πρόσωπα που τελούν στην κατάσταση της προσφεύγουσας πληρούν τις προϋποθέσεις ηλικίας και διαμονής που θέτει η νομοθεσία του οικείου κράτους μέλους για τη χορήγηση της νόμιμης εγγύησης εισοδήματος για ηλικιωμένα άτομα. Δεύτερον, ο υπήκοος του κράτους μέλους υποδοχής που θα τελούσε σε παρόμοια κατάσταση με την Μ. El Youssfi θα δικαιούνταν την παροχή αυτή, αφού η προϋπόθεση να υπάρχει δικαίωμα για σύνταξη γήρατος ή επιζώντων βάσει της εθνικής νομοθεσίας, την οποία θέτει το άρθρο 4, σημείο 6, του νόμου της 22ας Μαρτίου 2001, ισχύει μόνο για τους «αλλοδαπούς». Η άρνηση χορήγησης στην Μ. El Youssfi της παροχής που είχε ζητήσει βασίζεται επομένως στο γεγονός και μόνο ότι η ενδιαφερόμενη δεν έχει την ιθαγένεια του οικείου κράτους μέλους και δεν μπορεί να εξομοιωθεί, βάσει της εθνικής νομοθεσίας, με υπήκοο του εν λόγω κράτους, καθώς και στο γεγονός εξάλλου ότι δεν πληροί μια προϋπόθεση που δεν ισχύει όμως για τους ημεδαπούς.

55 Κατά συνέπεια, μια εθνική ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη είναι ασυμβίβαστη με την αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων την οποία θέτει το άρθρο 65, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας Σύνδεσης και κατά την οποία δεν επιτρέπεται να προβάλλεται άρνηση χορήγησης των παροχών κοινωνικής ασφάλισης στους Μαροκινούς υπηκόους για λόγους που έχουν σχέση με την ιθαγένεια του αιτούντος.

56 Πρέπει πάντως να εξακριβωθεί, πρώτον, αν μια παροχή όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη εμπίπτει στον τομέα της «κοινωνικής ασφάλισης» κατά την έννοια του άρθρου 65, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας Σύνδεσης και, δεύτερον, αν η διάταξη αυτή αφορά τα πρόσωπα που τελούν στην ίδια κατάσταση με την Μ. El Youssfi.

Επί του καθ' ύλη πεδίου εφαρμογής του άρθρου 65, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας Σύνδεσης

57 Συναφώς, γίνεται δεκτό κατά πάγια νομολογία ότι η έννοια «κοινωνική ασφάλιση» του άρθρου 65, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας Σύνδεσης έχει το ίδιο περιεχόμενο με την ταυτόσημη έννοια που χρησιμοποιείται στον κανονισμό 1408/71 (προπαρατεθείσα διάταξη Echouikh, σκέψεις 50 και 51 και παρατιθέμενη εκεί νομολογία σε σχέση με το άρθρο 41, παράγραφος 1, της Συμφωνίας Συνεργασίας).

58 Μετά την έκδοση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1247/92 του Συμβουλίου, της 30ής Απριλίου 1992 (ΕΕ L 136, σ. 1), οι μη εξαρτώμενες από την καταβολή εισφορών παροχές, όπως είναι η νόμιμη εγγύηση εισοδήματος για ηλικιωμένα άτομα την οποία προβλέπει ο νόμος της 22ας Μαρτίου 2001, έχουν περιληφθεί ρητά στο καθ' ύλη πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71, δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 2α, στοιχείο α΄, του κανονισμού αυτού (βλ. επίσης το άρθρο 10α, παράγραφος 1, και το παράρτημα IIα του ίδιου αυτού κανονισμού), εφόσον προορίζονται να καλύψουν συμπληρωματικά, αναπληρωματικά ή επικουρικά την επέλευση οιουδήποτε κινδύνου που εμπίπτει στους κλάδους κοινωνικής ασφάλισης που αναφέρονται στα στοιχεία α΄ έως η΄ της παραγράφου 1 του ίδιου αυτού άρθρου 4 και μεταξύ των οποίων καταλέγονται οι παροχές γήρατος [βλ., κατ' αναλογία, την απόφαση της 5ης Απριλίου 1995, C-103/94, Krid, Συλλογή 1995, σ. I-719, σκέψη 36, όσον αφορά το άρθρο 39, παράγραφος 1, της Συμφωνίας Συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Αλγερίας, που υπογράφηκε στο Αλγέρι στις 26 Απριλίου 1976 και εγκρίθηκε εξ ονόματος της Κοινότητας με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2210/78 του Συμβουλίου, της 26ης Σεπτεμβρίου 1978 (ΕΕ ειδ. έκδ. 11/010, σ. 3), άρθρο που έχει ουσιαστικά την ίδια διατύπωση με το άρθρο 65, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας Σύνδεσης].

59 Εξάλλου, ακόμη και πριν από την έκδοση του κανονισμού 1247/92, το Δικαστήριο είχε ήδη δεχτεί ότι ένα επίδομα ίδιας φύσης με τη νόμιμη εγγύηση εισοδήματος για

ηλικιωμένα άτομα ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71, δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού (βλ. την προπαρατεθείσα απόφαση Krid, σκέψεις 33 έως 35 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

60 Δεν υπάρχει επομένως καμία αμφιβολία ότι μια παροχή όπως η νόμιμη εγγύηση εισοδήματος για ηλικιωμένα άτομα, σκοπός της οποίας είναι η εξασφάλιση των προς το ζην στα ηλικιωμένα άτομα που είναι τουλάχιστον 65 ετών και των οποίων τα εισοδήματα δεν υπερβαίνουν ορισμένο όριο, εμπίπτει στον τομέα της «κοινωνικής ασφάλισης» κατά την έννοια του άρθρου 65, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας Σύνδεσης, έστω και αν η επίμαχη στην κύρια δίκη παροχή έχει επίσης τα χαρακτηριστικά μέτρου κοινωνικής πρόνοιας.

61 Στο σημείο αυτό επισημαίνεται επίσης ότι, παρά τους ισχυρισμούς του ONP, το γεγονός ότι ο νόμος της 22ας Μαρτίου 2001 έχει διαμορφώσει την επίμαχη παροχή ως πρωτογενές και όχι ως παράγωγο δικαίωμα που να έχει αποκτήσει η προσφεύγουσα της κύριας δίκης ως μέλος της οικογένειας ενός διακινούμενου εργαζόμενου δεν ασκεί εν προκειμένω καμία επιρροή.

62 Συγκεκριμένα, αφού το προσωπικό πεδίο εφαρμογής του άρθρου 65, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας Σύνδεσης δεν ταυτίζεται με το προσωπικό πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71, το οποίο ορίζεται στο άρθρο 2 του κανονισμού αυτού, η νομολογία που διακρίνει μεταξύ παράγωγων και πρωτογενών δικαιωμάτων των μελών της οικογένειας του διακινούμενου εργαζόμενου στο πλαίσιο του κανονισμού αυτού —και η οποία διευκρινίστηκε άλλωστε με την απόφαση της 30ής Απριλίου 1996, C-308/93, Cabanis-Issarte (Συλλογή 1996, σ. I-2097)— δεν μπορεί να εφαρμοσθεί κατ' αναλογία στο πλαίσιο της Συμφωνίας Σύνδεσης (βλ., κατ' αναλογία, την απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 1996, C-126/95, Hallouzi-Choho, Συλλογή 1996, σ. I-4807, σκέψη 30 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

Επί του προσωπικού πεδίου εφαρμογής του άρθρου 65, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας Σύνδεσης

63 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι το ONP ομολογεί ότι η M. El Youssfi διαμένει νόμιμα στο Βέλγιο, οπότε δεν εμπίπτει στις διατάξεις του άρθρου 66 της Συμφωνίας Σύνδεσης.

64 Εξάλλου, υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 65, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας Σύνδεσης έχει εφαρμογή πρωτίστως στους εργαζόμενους μαροκινής ιθαγένειας, η δε έννοια αυτή πρέπει να ερμηνεύεται ευρέως.

65 Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι ως «εργαζόμενοι» νοούνται τόσο οι εν ενεργεία εργαζόμενοι όσο και εκείνοι οι οποίοι έχουν εξέλθει από την αγορά εργασίας μετά τη συμπλήρωση της απαιτούμενης ηλικίας για τη λήψη σύνταξης γήρατος ή λόγω επέλευσης ενός από τους κινδύνους για τους οποίους παρέχεται δικαίωμα λήψης παροχών δυνάμει άλλων κλάδων της κοινωνικής ασφάλισης (βλ. προπαρατεθείσα διάταξη Echouikh, σκέψεις 44 και 45).

66 Με βάση αυτά τα κριτήρια το αιτούν δικαστήριο πρέπει να εξακριβώσει αν μπορεί να γίνει δεκτό ότι η ίδια η M. El Youssfi είχε στο Βέλγιο, όπου διαμένει σήμερα, την ιδιότητα της «εργαζόμενης» κατά την έννοια του άρθρου 65, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας Σύνδεσης.

67 Αν αυτό δεν συμβαίνει, επιβάλλεται να τονιστεί ότι η εν λόγω διάταξη της Συμφωνίας Σύνδεσης έχει επίσης εφαρμογή στα μέλη της οικογένειας των εργαζόμενων αυτών τα οποία κατοικούν μαζί τους στο κράτος μέλος όπου απασχολούνται ή απασχολούνταν.

68 Συναφώς διευκρινίζεται ότι η έννοια «μέλος της οικογένειας» δεν καλύπτει μόνον τον σύζυγο και τους κατιόντες του διακινούμενου εργαζόμενου, αλλά και τα άτομα που έχουν στενό συγγενικό δεσμό με αυτόν, όπως ιδίως οι ανιόντες του, περιλαμβανομένων και των εξ αγχιστείας (βλ., κατ' αναλογία, την απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 1999, C-179/98, Mesbah, Συλλογή 1999, σ. I-7955, σκέψη 46).

69 Η M. El Youssfi θα μπορούσε συνεπώς, αφού είναι χήρα, να καλύπτεται από το άρθρο 65, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας Σύνδεσης, αν αποδεικνυόταν ότι ο σύζυγός της είχε, πριν αποβιώσει, την ιδιότητα Μαροκινού διακινούμενου εργαζόμενου στο Βέλγιο, όπου εξακολουθεί να διαμένει η ενδιαφερόμενη (βλ., κατ' αναλογία, την προπαρατεθείσα απόφαση Krid, σκέψεις 28 έως 31).

70 Εξάλλου, η προσφεύγουσα της κύριας δίκης θα έπρεπε επίσης να θεωρηθεί μέλος της οικογένειας του εργαζόμενου, κατά την έννοια της διάταξης αυτής, αφού κατοικεί με τον γιο της στο Βέλγιο και ο γιος της έχει τόσο την ιδιότητα του εργαζόμενου, όπως η έννοια αυτή διασαφηνίστηκε με τη σκέψη 65 της παρούσας διάταξης, όσο και τη μαροκινή ιθαγένεια.

71 Από τον φάκελο της υπόθεσης ο οποίος βρίσκεται στη διάθεση του Δικαστηρίου συνάγεται ότι ο γιος τής M. El Youssfi έχει πιθανότατα αποκτήσει τη βελγική ιθαγένεια.

72 Αν όμως ο γιος τής M. El Youssfi έχει διατηρήσει τη μαροκινή ιθαγένεια, στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να εξακριβώσει, με βάση το δίκαιο του κράτους μέλους υποδοχής, αν το μέλος της οικογένειας Μαροκινού διακινούμενου εργαζόμενου, ο οποίος έχει και την ιθαγένεια του κράτους μέλους υποδοχής, μπορεί να επικαλεστεί, από την άποψη του δικαίου αυτού, τη μαροκινή ιθαγένεια του εν λόγω εργαζόμενου προς τον σκοπό της εφαρμογής του άρθρου 65, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας Σύνδεσης (βλ., κατ' αναλογία, την προπαρατεθείσα απόφαση Mesbah, σκέψεις 40 και 41).

73 Κατόπιν όλων των παραπάνω σκέψεων, στο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 65, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας Σύνδεσης έχει την έννοια ότι απαγορεύει στο κράτος μέλος υποδοχής να αρνηθεί να χορηγήσει σε Μαροκινή υπήκοο που έχει συμπληρώσει το 65ο έτος της ηλικίας της και διαμένει νόμιμα στο έδαφός του τη νόμιμη εγγύηση εισοδήματος για ηλικιωμένα άτομα, εφόσον η ενδιαφερόμενη εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της διάταξης αυτής

— είτε λόγω του ότι έχει ασκήσει η ίδια μισθωτή δραστηριότητα εντός του εν λόγω κράτους μέλους

— είτε λόγω της ιδιότητάς της ως μέλους της οικογένειας εργαζόμενου που έχει τη μαροκινή ιθαγένεια και απασχολείται ή απασχολούνταν στο κράτος μέλος αυτό.

74 Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να εξακριβώσει αν συντρέχει εν προκειμένω μία από τις δύο αυτές προϋποθέσεις.

75 Αφού η ερμηνεία του άρθρου 65, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας Σύνδεσης η οποία επιβεβαιώνεται με την παρούσα διάταξη συνάδει προς τις επιταγές των άρθρων 14 της ΕΣΔΑ και 1 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, όπως αυτά έχουν ερμηνευθεί ιδίως από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου με την απόφαση Gaygusuz κατά Αυστρίας της 16ης Σεπτεμβρίου 1996 (*Recueil des arrêts et décisions* 1996-IV, σ. 1129), αυτό σημαίνει ότι το Δικαστήριο παρέχει στο αιτούν δικαστήριο όλα τα αναγκαία ερμηνευτικά στοιχεία για να εκτιμήσει κατά πόσον συνάδει η επίδικη εθνική ρύθμιση με τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται με την ΕΣΔΑ και το Πρόσθετο Πρωτόκολλο και την τήρηση των οποίων διασφαλίζει το Δικαστήριο (βλ., μεταξύ άλλων, την προπαρατεθείσα διάταξη Echouikh, σκέψεις 64 και 65).

Επί των δικαστικών εξόδων

76 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πέμπτο τμήμα) αποφαίνεται:

Το άρθρο 65, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της Ευρωμεσογειακής Συμφωνίας Συνδέσεως μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών τους, αφενός, και του Βασιλείου του Μαρόκου, αφετέρου, η οποία υπογράφηκε στις Βρυξέλλες στις 26 Φεβρουαρίου 1996 και εγκρίθηκε εξ ονόματος των Κοινοτήτων με την απόφαση 2000/204/ΕΚ, ΕΚΑΧ του Συμβουλίου και της

Επιτροπής, της 24ης Ιανουαρίου 2000, έχει την έννοια ότι απαγορεύει στο κράτος μέλος υποδοχής να αρνηθεί να χορηγήσει σε Μαροκινή υπήκοο που έχει συμπληρώσει το 65ο έτος της ηλικίας της και διαμένει νόμιμα στο έδαφός του τη νόμιμη εγγύηση εισοδήματος για ηλικιωμένα άτομα, εφόσον η ενδιαφερόμενη εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της διάταξης αυτής

— **είτε λόγω του ότι έχει ασκήσει η ίδια μισθωτή δραστηριότητα εντός του εν λόγω κράτους μέλους**

— **είτε λόγω της ιδιότητάς της ως μέλους της οικογένειας εργαζόμενου που έχει τη μαροκινή ιθαγένεια και απασχολείται ή απασχολούνταν στο κράτος μέλος αυτό.**

(υπογραφές)